

לחץ לשיעורים
נוספים לצפיה

לעילוי נשמת ר' נפתלי הרץ בן ר' משה יעקב קליין ז"ל

לחץ לשיעור
בנושא זה

האם חולה חייב להתעסק ברפואות

סכלות שאין ליחס דוגמתה אלא לגרועים שבהמון, ולפי דמיונם המשובש והמטופש, אם רעב אדם ופנה אל הלחם ואכלו, שמתרפא מאותו הצער הגדול בלי ספק, האם נאמר שהסיר בטחונו מה', והוי שוטים יאמר להם, כי כמו שאני מודה לה' בעת האוכל שהמציא לי דבר להסיר רעבוני ולהחיותני ולקיימני, כך נודה לו על שהמציא רפואה המרפאה את מחלתי כששתמש בה. ולא הייתי צריך לסתור פירוש זה הגרוע לולי פרסומו, עכ"ל. [אולם רש"י בגמרא (פסחים נו. ד"ה 'וגנז ספר') כתב, "לפי שלא היה לבם נכנע על חוליים, אלא מתרפאין מיד". וכן בברכות דף י: פירש רש"י, ד"ה 'שגנז' כתב: "כדי שיבקשו רחמים". הרי שלמד דלא כהרמב"ם, ויתבאר לקמן בדברי החזו"א].

ועל פי הרמב"ם הנ"ל כתב מהר"י עייאש, שחובה על האדם להשתדל ברפואתו בדרך הטבע, ולא יסמוך על הנס

ג) וע"פ דברים אלה של הרמב"ם כתב המהר"י עייאש בספרו שבט יהודה (סימן שלו): "דע, דעניין בקשת הרופא לרפאות הוא דבר מוכרח ויש לו עיקר מן

דעת הרמב"ם: גניזת חזקיה את ספר הרפואות, היתה בגלל שאנשים השתמשו בו לרעה
א) במשנה (פסחים ד, ט), איתא: "ששה דברים עשה חזקיה המלך... גנז ספר רפואות והודו לו". ופירש שם הרמב"ם: "אפשר שהיה ספר שיש בו הרכבת סמים המזיקין, כגון סם פלוני מרכיבין אותו כך, ומשקין אותו כך, וגורם למחלה זו וזו, ורפואתו בכך וכך, שכשיראה הרופא אותם המחלות, ידע שסם פלוני השקוהו, ונותן לו דברים נגדיים שיצילוהו, וכאשר קלקלו בני אדם והיו הורגין בו, גנזו".

ואין לומר שגנזו כי סמכו עליו במקום על ה', כיון שכמו שמותר לאכול כשרעב, מותר להתרפא כשחולה
ב) ממשיך הרמב"ם: "ולא הארכתני לדבר בעניין זה, אלא מפני ששמעתי וגם פירשו לי, ששלמה חבר ספר רפואות, שאם חלה אדם באיזו מחלה שהיא, פנה אליו ועשה כמו שהוא אומר, ומתרפא, וראה חזקיה שלא היו בני אדם בוטחים בה' במחלותיהם אלא על ספר הרפואות, עמד וגנזו. ומלבד אפסות דבר זה ומה שיש בו מן ההזיות, הנה ייחסו לחזקיה ולסיעתו שהודו לו

להם: הקדוש ברוך הוא. אמרו לו: ואתה מכניס את עצמך בדבר שאינו שלך?! הוא ברא אותך, ואתה אוכל פירות שלו?! אמר להם: אי אתם רואים המגל בידי?! אלמלא שאני יוצא, וחורשו, ומכסחו, ומזבלו, ומנכשו, לא העלה מאומה! אמרו לו: שוטה שבעולם! ממלאכתך לא שמעת מה שכתוב אנוש כחציר ימיו?! כשם שהעץ, אם אינו נזבל ונחרש אינו עולה, ואם עלה ולא שתה מים ולא נזבל, אינו חי והוא מת, כך הגוף, הוא העץ, הזבל, הוא הסם, איש אדמה הוא הרופא", ע"כ.

מסיים מהר"י עייאש, שרק אם התעסק ברפואה הרבה ולא עזר, אפשר לידיע שזו גזירה מאת ה' (ה) ומסיים הבעל שבט יהודה את דבריו וכותב: "מיהו, אם יראה הרואה, שהרבה עשו ולא הועילו, אין זה אלא שהגזירה אמת, ואז החריצות הוא שקר. משא"כ אם ישב האדם בטל, ולא יתעסק בדרכי הרפואה הרבה, יתפשט אותו הנגע והמכה, עד שיהא מתנוון והולך, וסופו למות מאותו חולי, מה שלא נגזר עליו שימות באותו פרק. ודומה זה לנכנס באש יוקדת, דודאי אש אוכלתו ומת הוא בלא עתו. ואלו דברים פשוטים, לא יכחשם, זולת הנפתל והעקש", עכ"ל השבט יהודה, והובא בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ה - רמת רחל סימן כ). ואחרי שהביאו כתב: "הארכת קצת בהעתקת תמצית דברי השבט יהודה הנ"ל באשר הספר הוא כעת כמעט יקר המציאות והדברים המה מאוד מאלפים ונחוצים לדעתם".

גם בגמרא רואים, שיש יסורין שאינם מתרפאים אלא ע"י סם פלוני ורופא פלוני (ו) ונראה להביא ראיה מהגמרא (ע"ז נה.): "יסורין, בשעה שמשגרין אותן על האדם, משביעין אותן: שלא

התורה, וכמעט שיש חיוב חזק על החולה והקרובים, לחזר על הרופא המובהק, ולחזר אחר הסממנים המועילין לרפואת אותו חולי. וכל המתעצל ומתרשל בדבר זה, ולא יחוש על הרפואה בדרך טבע, אלא יסמוך על דרך נס, לומר שהקב"ה ישלח דברו וירפאהו בחינם, אין זה אלא מן המתמיהין, ודעת שוטים היא זו, וקרוב הוא להיות פושע בעצמו, ועתיד ליתן את הדין. דכמו שצריך האדם לשמור עצמו מהחום ומהקור וממקרי העולם המתהוים בכל שעה, וזה שאינו שומר עצמו ונסמך על דבר זה, והתברך בלבבו לאמר, אם ה' אינו גוזר רע לבוא על האדם, לא תאונה אליו רעה, דהוא חסיד שוטה. דכבר ארז"ל - 'הכל בידי שמים חוץ מצנים ופחים'. כן הוא הדין בעניני הרפואות שהשי"ת מסר העולם להתנהג כפי הטבע, וסם פלוני מרפא חולי פלוני, וכן כמה וכמה עשבים ושרשי האילנות, וכמה מיני שרפים ועליו המיוחדים לכמה דברים שאין להם מספר... עכ"ל.

וכן איתא במדרש, שחובה לטפל בעץ כדי שייגדל, כך חובה לטפל בגוף כדי שיתרפא (ד) ומביא השבט יהודה מדרש (שמואל פרשה ד): "מעשה ברבי ישמעאל ורבי עקיבא, שהיו מהלכין בחוצות ירושלים, והיה עמהם אדם אחר. פגע בהם אדם חולה, אמר להם רבותי במה אתרפא? אמרו לו: קח כך וכך עד שתתרפא. אמר להם אותו האיש שהיה עמהם, מי הכה אותך בחולי? א"ל: הקדוש ברוך הוא. אמר להם: ואתם חכמים הכנסתם עצמכם בדבר שאינו שלכם?! הוא הכה ואתם מרפאים?! אמרו לו: מה מלאכתך? אמר להם: עובד אדמה אני, והרי המגל בידי. אמרו לו: מי ברא את האדמה, מי ברא את הכרם? אמר

אם כי יש דרך בדרכי השי"ת, לדלג על הטבע, וכש"כ על רוב השתדלות בה. מ"מ צריך לפלס מאוד, כי שתי הנטיות מקו האמת המדוייק אינן ישרות. אם לבטוח יותר ממדרגת הבטחון שהגעתי אליו באמת, ואם להאמין בהשתדלות יותר מדאי... "עכ"ל.

לעומת זאת הרמב"ן כתב: מי שהוא בדרגה גבוהה, אין לו עסק ברופאים

ט אולם הרמב"ן כתב בפרשת בחוקותי (ויקרא כו, יא): "והכלל, כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינים בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם. כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות טו, כו) 'כי אני ה' רופאך'. וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עוון שיחלו, לא ידרשו ברופאים, רק בנביאים. כעניין חזקיהו בחלותו (מלכים ב כ, ב-ג). ואמר הכתוב (דברי הימים ב טז, יב): 'גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים'. ואילו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיזכיר הרופאים, אין האשם רק בעבור שלא דרש השם. אבל הוא כאשר יאמר אדם, לא אכל פלוני מצה בחג המצות כי אם חמץ.

אבל הדורש השם בנביא, לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח 'וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך', והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהיר ממנו ולצוות עליו.

וכך אמרו (ברכות סד): 'כל עשרין ותרתין שנין דמלך רבה, רב יוסף אפילו אומנא לביתה לא קרא'. והמשל להם (במדב"ר ט, ג): 'תרעא דלא פתיח למצוותא,

תלכו אלא ביום פלוני, ולא תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית, ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני', הרי מוכח שיש יסורין שצריכים להסתלק רק ע"י סם פלוני. ורופא פלוני.

ודומה לזה כתב החזו"א, שהקב"ה ברא את האדם, באופן שלפעמים נצרך לעזרה רפואית

ז ודומה לזה כתב החזו"א בספר אמונה ובטחון (פרק א אות ו): "ויש בגוף האדם צבא בעלי חיים נוחים לסגולת בשרו ודמו, והם עומדים הכן בהתמדה גמורה, לגרש, להרוג ולאבד את המיקרובים המסכנים את חיי האדם, ואכן במקרים רציניים, לא תספיק יד הסגולה של הגוף עצמו לנצח במלחמתה עם האויב האכזרי, והיא זקוקה לעזרה מן החוץ, וכבר ברא הבורא את אוצרו הטוב, של עשבים, וירקות, ופרי אדמה, ופרי עץ, ומימות סגולות, ומוצקים רבים בכדור הארץ, אשר ניתן בהם סגולות מרפא למיניהן. ובלב חכם נתן חכמה, לחקור אחר סגולותיהן, ולדעת חכמת הרפואה ואופן שימושן, כל מין לתעודתו, וככל אשר הורגלנו במרפא הרופאים לכל תחלואי הגוף למיניהן", עכ"ל.

ועוד כתב החזו"א: ההשתדלות הטבעית ברפואה היא מצוה וחובה

ח וכן מצינו עוד לחזו"א ז"ל, בקובץ אגרות (אגרת קלו), שכתב: "וכשאני לעצמי, הנני חושב את ההשתדלות הטבעית במה שנוגע לבריאות, למצוה וחובה. וכאחת החובות להשלמת צורת האדם, אשר הטביע היוצר ב"ה במטבע עולמו. ומצינו מאמוראים שהלכו אצל רופאים מאוה"ע ומינים להירפא, והרבה מן הצמחים בע"ח ומוצקים שנבראו לצורך רפואה, וגם נבראו שערי חכמה שניתן לכל לחשב ולהתבונן ולדעת.

ברוך הוא מוחץ והוא מרפא?! שאין דרכן של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, כעניין שכתוב (דברי הימים ב, טז, יב) 'גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים'. אבל האי רשות, רשות דמצוה הוא, דמצוה לרפאות, ובכלל פיקו"נ הוא, כדתנן מאכילין אותו ע"פ בקיאים. ותניא (יומא פג:), מי שאחזו בולמוס, מאכילין אותו ע"פ בקיאים דבש וכל מיני מתיקה, מפני שהדבש וכל מיני מתיקה מאירין את העינים. וכל אלו על פי בקיאים מאכילין אותו, שאם היתה אישתא צמירתא בבולמוס שלו, והאכילוהו דבש, הרי אלו הורגין אותו. ותנן נמי (יומא פד.-פד:): החושש בפיו, מטילין לו סם בשבת. וכן רבינא (פסחים כה:), דשייף ליה לברתיה בגוהרקי דערלה משום אישתא צמירתא, וכן בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה, כולן בדרכים של מלאכת הרפואות עושין אותן, ואי אפשר לדעת אותן אלא ע"פ אותה חכמה. וכן עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת, מלאכת הכוחלין משערי הקילורין של רפואות היא, והואיל ומחללין שבת ברפואות ש"מ בכלל פיקוח נפש הן, ופיקוח נפש מצוה רבה היא, הזריז בחכמה זו משובח, והנשאל מגונה, והשואל שופך דמים, וכ"ש המתייאש ואינו עושה. וש"מ כל רופא שיודע בחכמה ומלאכה זו, חייב הוא לרפאות, ואם מנע עצמו ה"ז שופך דמים", עכ"ל. הרי מבואר מהרמב"ן, שלהלכה פסק שחייבים לרפאות, וכלשונו: "וכ"ש המתייאש ואינו עושה" שהוא "שופך דמים". וא"כ דעת הרמב"ן שאע"פ שהרופא מצווה לעשות את כל ההשתדלות לרפאות את החולה, מ"מ עובדי ה' אינם פונים לרופאים, והוא דרך ניסי ומעל הטבע, ואכן זה דרך רק ליחידי סגולה.

פתיח לאסיא'. והוא מאמרם: (ברכות ס.). 'שאיין דרכם של בני אדם ברפואות, אלא שנהגו'. אילו לא היה דרכם ברפואות, יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו, ויתרפא ברצון ה'. אבל הם נהגו ברפואות, והשם הניחם למקרי הטבעים.

וזה היא כוונתם באמרם (שם): 'ורפא ירפא', מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות'. לא אמרו שניתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה, ובא להתרפאות כי נהג ברפואות, והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפואתו. לא מפני חשש שמא ימות בידו, אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא. ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר, שכבר נהגו. ועל כן האנשים הניצים שהכו זה את זה באבן או באגרופ (שמות כא, יח) יש על המכה תשלומי הרפואה, כי התורה לא תסמוך דיניה על הנסים, כאשר אמרה (דברים טו, יא): 'כי לא יחדל אביון מקרב הארץ', מדעתו שכן יהיה. אבל ברצות השם דרכי איש, אין לו עסק ברופאים", עכ"ל הרמב"ן.

הרי מבואר ברמב"ן שאין רפואות דומים ממש לאכילה ושתייה כיון שהמחלה ניתנה בתור עונש, והדרך האמיתית להתרפאות הוא ע"י תשובה ופשפוש במעשיו, והוא דלא כמו הנתבאר למעלה מהרמב"ם שרפואות הם כמו אכילה ושתייה.

הלכה למעשה כתב הרמב"ן, דמצווה לרפאות, והרופא המתייאש ואינו עוסק ברפואות הרי זה שופך דמים (י' וכן פסק הלכה למעשה הרמב"ן בספר תורת האדם (שער המיחוש - עניין הסכנה): "...ומסתברא דהא דאמרינן נתנה תורה רשות לרופא לרפאות, לומר שאינו אסור משום חשש השגגה. א"נ, שלא יאמרו הקדוש

החזו"א כתב, דהפירוש הנכון בגניזת חזקיה את ספר הרפואות הוא שלא סמכו על ה', כי כך משמע מסתימת הש"ס

יא) עוד כתב בספר אמונה וביטחון לחזו"א (פרק ה אות ה): "בפסחים (נו.), שגנו חזקיהו ספר הרפואות. ופרש"י, לפי שלא היה ליבם נכנע על חליים, אלא היו מתרפאין מיד. והר"מ בפירוש המשנה הביא שפירשו לו, כי שלמה חבר ספר הרפואות, כשיחלה שום אדם או יקרנו שום חולי מן החולים, היה מתכוין לאותו הספר, והיה עושה כמ"ש בספר, והיה מתרפא. וכאשר ראה חזקיה כי בני אדם לא היו סומכים על הש"י, הסיר אותו וגזזו. והר"מ שם חלק על פירוש זה, דלא יתכן לשלול מבני אדם רפואות, כמו שאין ראוי לשלול מהם מזונות. אבל נראה שפירוש שקיבל הר"מ הוא מקובל איש מפי איש, ופירוש הר"מ שם קשה, דלא הוי להו לומר בגמרא סתם ספר הרפואות, אלא הוּוּ מפרשי מה שהיה בו מן האיסור וההפסד".

ואין לדמות רפואה לאוכל, דרעבון אינו עונש שנועד לאותת לאדם לשפר מעשיו, משא"כ חולי. אלא שניתנה תורה רשות וחובה להתרפאות, ועל בני עלייה כדור חזקיהו היה להסתפק בתשובה ובבקשת רחמים, ולהתחזק באמונה וביטחון

יב) [ממשיך החזו"א: "ומה שהקשה הר"מ מ"ש ממזונות, צ"ע, שהרי אמרו ב"ק (פה.): תני דבר"י: 'ורפא ירפא', מכאן שניתנה רשות לרפואה לרפואות. ובגמרא ברכות (ס.) 'אמר ר"א, לפי שאין דרכן של בני אדם לרפאות, אלא שנהגו'. ופרש"י: כלומר, לא היה להם לעסוק ברפואות אלא לבקש רחמים. ואביי אמר התם, דלא לימא אינש הכי, משום שניתן רשות לרפואות. והרי מבואר, דאין רפואות כמזונות, שהרי א"צ קרא להתיר

ועיין בחשוקי חמד (ע"ז נה.), שכתב: "...כתב הרמב"ן שדורש ה' לא ידרוש ברופאים, ואין לרופא חלק בבית עושי רצון ה'. אמנם הרמב"ם בפירוש המשניות (פסחים סוף פ"ד) כתב שדעה הזאת שלא לדרוש ברופאים, היא דעה קלה ומשובשת, וכשם שהרעב מותר לו וצריך הוא לאכול, ואין בזה חסרון באמונה, כן החולה יש לו לדרוש ברופא ולהשתמש ברפואות ולהודות לה' שברא רפואות בעולמו, עכ"ל. ובמכתב מאלהו (ח"ג עמוד קעב) כתב, אין מחלוקת בין הרמב"ם לרמב"ן, דכל אחד מדבר על מדרגה אחרת, הרמב"ן דיבר על מדרגה גבוהה מאוד, ובכגון זה גם הרמב"ם מודה. והרמב"ם דיבר על מי שאינו באותה מדרגה. דהיינו רובם ככולם של בני אדם, דמי שאינו באותה מדרגה עליונה. ובכל זאת מונע את עצמו מרפואה, וסומך את עצמו על השי"ת בלי אמצעים טבעיים, עליו כותב הרמב"ם שזו אוולת ודעתו קלה ומשובשת, וגם הרמב"ן יודה לזה. עיין שם. גם החזו"א (או"ח סימן נט ס"ק ד) כתב כעין דברי המכתב מאלהו וז"ל: 'אם יודעים מהנסיון, או ע"פ הרופאים שחסרון התבשיל גורם קלקול במעיים, יש לחשבו לספק סכנה, ומי שמיקל בדבר [ומבשל מזון לתינוק] אין מזניחין אותו. ומי שבוטח בה' וקובע מזונות בנו באופן שאין מבשלים בשבת בשבילו, וכבר הורגלו בכך. אין מזניחין אותם', ע"כ. למדנו מדבריו שגם דברים שיש בהם סכנה, תלויים במידת הבטחון, שאם ההורים בוטחים בהשי"ת, ולא מחללים שבת בשביל המזון הטוב לתינוק, אין מזניחים אותם", עכ"ל החשוקי חמד.

כדרכן של בני אדם, ואורח כל ארעא להתרפאות על ידי רופא, ולבו בל עמו, רק ידבק בקונו למתקף ברחמי בכל לב, ובו יבטח דוקא, "עכ"ל הברכ"י.

האבן עזרא מחדש, שיש חילוק בין מכה חיצונית שבזה ניתנה רשות לרפאות, לבין מכה פנימית שמסורה ביד ה'

יד) והנה באבן עזרא (שמות כא, יט), כתב: "ורפא ירפא, לאות שנתן רשות לרופאים לרפא המכות והפצעים שיראו בחוץ. רק כל חולי שהוא בפנים בגוף, ביד השם לרפאותו. וכן כתוב: כי הוא יכאיב ויחבש (איוב ה, יח). וכתוב באסא גם בחליו לא דרש את ה', כי אם ברופאים (דה"ב טז, יב)", עכ"ל.

לפי דברי האבן עזרא והרמב"ן, מתיר האבני נזר להחמיר ולא לרפאות מכה פנימית במאכל אסור, ובפרט שבדורו, היו הרופאים מועדים לקלקל

טו) והנה בשו"ת אבני נזר (חושן משפט סימן קצג, ד"ה 'ובשאלה השניה'), הביא תשובה מאביו הגאון ר' זאב נחום אב"ד ביאלה (בעל אגודת אזוב) וז"ל: "בחולה שיש בו סכנה עפ"י הרופאים, ואמרו לו רפואה במאכלות אסורות, אם מותר לחולה להחמיר על עצמו. הנה לפי דברי אבן עזרא (הנ"ל), שפירש על 'ורפא ירפא', דוקא במכות ופצעים שמבחוץ, לא על חולי שמבפנים, ומביא ראיה מפסוק (דברי הימים ב, טז, יב): 'וגם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים', לדבריו, בודאי מותר להחמיר על עצמו בחולי שבפנים, ולא די שמותר, רק איסור יש לרפאות עצמו בחולי שבפנים מרופאים", עכ"ל. והביא שם את דברי הרמב"ן והט"ו. ואחר שהאריך שם, כתב בסוף תשובתו: "...ומ"מ נראה, דודאי יוכל החולה הצדיק, לסמוך על האבן עזרא

מזונות [א.ה ויש ליישב שלשיטת הרמב"ם צריך היתר לרופא ששמה יהרוג את החולה תוך כדי טיפול]. אלא רעבון אינו עונש, ואכילה היא עבודה לפניו יתברך, כי שולחנו של צדיק כמזבח, כדתנן אבות (פ"ג), 'שלושה שאכלו וכו' כאילו אכלו משולחנו של מקום'. אבל חולי הוא עונש, וראוי להתחזק בתשובה ובבקשת רחמים, אלא שניתנה רשות להתרפא, כי בני עלייה מועטים.

והנה דורו של חזקיהו שאמרו בסנהדרין (צד): 'בדקו מדן ועד ב"ש ולא מצאו ע"ה, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה'. ואמרו בגמרא (שם כ.) 'שקר החן, זה דורו של משה. והבל היופי, זה דורו של יהושע. יראת ד' היא תתהלל, זה דורו של חזקיהו'. וראוי היה לעמוד במגדל עוז באמונה ובטחון, ושלא להשתמש ברופאים", עכ"ל.

הרי מבואר שכל מה שיש סוברים שניתן להסתמך על 'תשובה ובקשת רחמים' ולא לפנות לרופאים, הוא רק בבני עלייה שהם מועטים. אבל דרך התורה לפשוטי עם הוא, שחובה להתרפאות, וכן מבואר בהדיא ברשב"א שיובא לקמן, שאסור לסמוך על הנס בענייני רפואה.

וכ"כ החיד"א, שאסור לשנות מהמנהג וחייבים להתרפאות, ורק ישים מבטחו בה'

יג) וכיוצא בו כתב החיד"א (ברכ"י יו"ד סימן שלו, דין א): "ונראה דהאידינא אין לסמוך על הנס, וחייב החולה להתנהג בדרך העולם לקרות רופא שירפאנו, ולא כל כמיניה לשנות סוגיין דעלמא ולומר, כי הוא גדול מכמה חסידי הדורות שנתרפאו על ידי רופאים. וכמעט איסור יש בדבר, אי משום יוהרא, ואי משום לסמוך אניסא במקום סכנה ולהזכיר עונותיו בשעת חוליו, אמנם ינהוג

ברופאים פיקוח נפש דוחה גם איסור זה, רק לחסיד היה נחשב עוון כנ"ל. ולכן לא הביאו הפוסקים דין זה, כיון דמין הדין מותר משום פיקוח נפש אפילו איסור כזה כנ"ל".

עוד כתב האבני נזר: אפילו מי שאינו מוחזק לצדיק, אם בוטח בה' ורוצה להחמיר שלא להתרפאות בדבר אסור, חשיב צדיק

יז) [ממשיך האבני נזר:] "אך כל הנ"ל בצדיק, אבל מי שאינו צדיק ורוצה להחמיר על עצמו במאכלות אסורות נגד הרופאים, עדיין יש לשאול בזה אם מותר, כיון שבסתם אדם כתב הט"ז שחיוב ומצוה יש להתרפאות מרופאים. אך נראה לי, דלעניין זה מקרי צדיק שמחמיר על עצמו במאכלות אסורות, ובוטח בהש"י אפילו במה שיש בו סכנת נפשו, וא"כ אפילו מי שאינו צדיק, אפילו הכי מותר לו להחמיר על עצמו במאכלות אסורות נגד הרופאים".

עוד כתב האבני נזר בזמנו: מותר גם למי שאינו צדיק שלא לדרוש ברופאים, כיון שהרופאים מועדים לקלקל יח) [ממשיך האבני נזר:] "אך עדיין יש לשאול, אם מותר שלא לשאול ברופא באינו נוגע למאכלות אסורות, כיון שהט"ז כתב שלמי שאין צדיק [א.ה. כוונתו שמי שהוא לא במעלת צדיק] חיוב ומצוה יש, כיון שחיותו תלויה בכך. עם כל זה נראה לפענ"ד, כיון שנראה בחוש שהרופאים מועדין לקלקל, יוכל לבטוח בהש"י כדי שלא להכניס עצמו לסכנת נפשות במעשה. וגם שלעניין זה מקרי צדיק שבוטח בהש"י. וגם כי מפשט דברי הרמב"ן נראה, שכל אדם שאינו עוסק ברפואות ובוטח בהש"י, מקרי צדיק לעניין זה, ולכל

והרמב"ן כשנוגע למאכלות אסורות בחולי שבפנים, שלא לסמוך על הרופאים. כי האבן עזרא והרמב"ן ז"ל, המה רוב כנגד הב"ח ז"ל. ומש"כ הב"ח ז"ל, שכן נהגו בכל גבול ישראל, אינו ראייה, כיון שהרמב"ן ז"ל בעצמו כתב שכן נהגו, וכן הגמרא אמרה כן. אבל כתב הרמב"ן, שהמנהג אינו מצד החסידות. ואין לומר שאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, זה אינו, כי נראה בחוש שהרופאים מועדין לקלקל, וטוב לפני ה' ימלט מהם".

ומביא האבני נזר ראייה לשיטת הרמב"ן, מהאיסור שמבואר בב"ק על החסיד לגדל בהמה דקה לצורך פיקו"נ, שכיון שחסיד הוא לו לנהוג כרמב"ן

טז) [ממשיך האבני נזר:] "וגם נראה לי ראייה להרמב"ן ז"ל, מדברי הגמרא במסכת ב"ק (פ.), דאיתא שם: 'מעשה בחסיד אחד שהיה גונח דם מליבו, ואמרו הרופאים שאין לו תקנה עד שיינק חלב רותח משחרית לשחרית. לימים נכנסו חבריו לבקרו, כיון שראו אותה עז קשורה בכרעי המטה, חזרו לאחוריהם ואמרו, לסטים מזויין בביתו של זה, ואנו נכנסין לבקרו?! ואף הוא בשעת מיתתו אמר, יודע אני שאין בי עוון אלא אותה העז שעברתי על דברי חברי'. וקשה, הא פיקוח נפש דוחה כל האיסורים! אלא ודאי, כיון שהיה חסיד, לא היה צריך לעשות עפ"י הרופאים, כדברי הרמב"ן ז"ל, ובפרט בדבר איסור. והנה, השיטה מקובצת הקשה קושיא הנ"ל, ותירץ בשם הרב המאירי, דבדבר שנאסר משום תקנה ומחשש פסידת אחרים, ראוי להחמיר בו ביותר. והנה לפי תירוצו היה צריך דין זה להיות בפוסקים, שפיקוח נפש אין דוחה איסור כזה, ולא מצינו בפוסקים דין זה! אך לפי דברי הרמב"ן ז"ל אתי שפיר, דנהי דמין הדין מי שאינו צדיק גמור ורוצה להתרפאות

ונפסקה הנבואה מישראל, מחוייבים להתנהג על פי עצת הרופאים, וכמבואר ביומא (פג.) שאם הרופא אומר צריך החולה לאכול ביום הכפורים, והחולה אומר שאינו צריך, שומעים לרופא, ומאכילים אותו. וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם (דף ז ע"ד). וכן פסקו הרמב"ם (פרק ב מהלכות שביתת עשור הלכה ח). והטור והשלחן ערוך או"ח (סימן תריח סעיף א). ואפילו אם החולה יש לו מחלה פנימית, שומעים לדברי הרופא, ומחללים עליו שבת ויום הכפורים, ואסור לחולה להחמיר על עצמו. ואפילו אם היה רבי אברהם אבן עזרא חולק על זה, בודאי שאין לסמוך עליו נגד דעת כל רבותינו הפוסקים. וכמ"ש בשו"ת התשב"ץ (ח"א סימן נא), שאין לסמוך על דברי רבי אברהם אבן עזרא נגד דעת הפוסקים [א.ה. ויש לדעת שבתשובתו שם לא מתייחס לנושא הנ"ל אלא שכתב באופן כללי שאין האבן עזרא היה רב בקי בדינים]. ועיין בספר חובת הלבבות (שער הבטחון שער ד), שאסור לסמוך על הנס בזה, שמא אינו ראוי להעשות לו נס, ונמצא מתחייב בנפשו, ואפילו אם עושים לו נס, מנכים לו מזכותיו (וכמ"ש בשבת לב.). לפיכך צריך להתנהג בזה ע"פ דרך הטבע ע"כ.

ומבואר בירושלמי (יומא פרק ח הלכה ה), שהשואל לחכם אם מותר לחלל שבת ויום הכפורים במקום פיקוח נפש, הרי זה שופך דמים, (שעוד שהוא הולך ושואל וחוזר אצלו, הרי החולה מוציא את נפשו, ודמו מידו יבקש). והזריז הרי זה משובח. וכ"כ עוד הרמב"ן בספרו תורת האדם (דף יא ע"ב). וכן הובא להלכה בהר"ן (יומא פג.). וכן כתב המאירי בחיבור התשובה (עמוד תעא), שכל המתחסד בזה ומוסר עצמו מפני כך

אדם יש רשות ומצוה לעשות כן. ומה דאמר הגמרא לא לימא אינש הכי, היינו כיון שהוא עוסק ברפואות וכנ"ל. וגם כי פשט הפסוק 'וגם בחליו...' משמע כן, דאל"כ לא היה נחשב חטא לאסא מה שלא היה מחשיב את עצמו לצדיק גמור, ולמעלה כתבתי שזה היה חטא לצדיק כמותו, אבל הפשט לא משמע כן [א.ה. כוונתו, שעל כרחק גם מי שאינו צדיק אין לו לילך לרופאים], וגם מעשה דהגמרא בחסיד ג"כ לא היה נחשב חטא מה שלא החזיק את עצמו לצדיק גמור, ומה שאמר בשעת מיתתו אפשר שהיה נגלה אליו אז זה. רק משמע שלכל אדם יש לבטוח בהש"י ולא לעסוק ברפואות. לכך האידנא שנראה בחוש שהרופאים מועדין לקלקל [א.ה. כיון שכתב "האידנא" כמובן שהכל לפי המקום והזמן], נראה שיוכל לסמוך על פשט דברי הרמב"ן ושלא להביא עצמו לסכנת נפשות בידיים", עכ"ל האבני נזר.

בשו"ת יחווה דעת תמה על האבני נזר, שהרי דעת חז"ל והפוסקים שאסור להחמיר ולא להתרפאות, ומנכין מזכויותיו אם סומך על הנס

יט) ובשו"ת יחווה דעת (חלק א סימן סא), תמה על דברי האבני נזר, וז"ל: "שהרי מבואר בדברי הראשונים, שבמקום סכנה אסור לחולה להחמיר על עצמו ולהתענות ביום הכפורים, וכן מבואר בשו"ת הרדב"ז (ח"ג, סימן תמד), שחלילה לחולה להחמיר על עצמו להתענות ביום הכפורים, אם הרופאים חוששים שיבוא לידי ספק סכנה על ידי כך, ושהחמיר על עצמו הרי הוא מתחייב בנפשו, כמו שכתוב: 'ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש' עיי"ש. ומה שהסתמך באבני נזר על דברי הרמב"ן (בפרשת בחקותי), באמת שגם הרמב"ן מודה שבזמן הזה שנסתם כל חזון, והסתיימה

למנוע מהשתמש ברפואה הוודאית (ואף הסתמית ע"י רופא מומחה, כוודאית חשיבא), שהחמיר על עצמו מחשש איסור דשבת. אבל אם נמנע מפני שאינו מחזיקה לרפואה בדוקה, אפילו מדעת עצמו בלבד, וכ"ש אם מסייעו רופא אחד (המתנגד לרופא שאומר צריך), אין כופין. וכ"ש אם חושש הוא שמזקת לו אותה תרופה שסדר לו הרופא האומר צריך, אפילו בחול אין רשאי להכריחו, ק"ו לשבת. והיינו בתרופה שעושים מסמים לאכול ולשתות החולה, או לגמוע אבקת רוכל, לצורך חולי נעלם שבפנימיות הגוף במקומות הבלתי נגלים, ואף הרופא עצמו אינו יודעם ומכירם בברור, אלא באומדנא גרידא, ומנסה הוא בתרופות מסופקות לעצמו, אז ודאי אשרי הנמנע מהם לעולם, ואינו בוטח ברופא ב"ו ובתרופתו, ויניח הדבר ביד רופא חנם הנאמן.

וכן כתב היעב"ץ (בהגהותיו כת"י לטור יו"ד סימן שלו), והוסיף שם שעל רופא שעוסק בחולי נסתר עפ"י אומדנא בעלמא, אמרו חז"ל טוב שברופאים לגיהנום. ויש לצרף את דברי האבני נזר עצמו שסבר שבזמנו אין לסמוך על רופאים, מתשובתו בחלק יורה דעה (סימן שכא): "אך אם היה זה אפיראציע (ניתוח) לא הייתי מסכים כלל לעשות האפיראציע וכל האפיראציעס בחזקת סכנה. ואף שהרופאים מבטיחים, הנסיון יגיד שאין לסמוך עליהם בזה".

ונמצא שאפשר שדברי האבן עזרא יש להם יסוד בפוסקים.

ועפ"י מובן היטב כל התשובה של האבני נזר הנ"ל, שמי שרוצה להחמיר לא לסמוך על רופאים הרשות בידו.

לסכנה הרי הוא מכלל שופכי דמים עיי"ש. וכ"כ רבינו יונה גירונדי בספר איסור והיתר (כלל ס דין ח), "עכ"ל של היחווה דעת (וע"ע ביביע אומר ח"ד חו"מ סימן ו).

יש ליישב את דעת האבני נזר, שדברי האבן עזרא יש להם יסוד בפוסקים

וכל דברי האבן עזרא שרפואה פנימית אינה מסורה לרופאים, היא רק בגלל שמרפאים בה מאומדנא, וברפואה כזאת כבר כתבו הפוסקים שאין חייבים להתרפאות

כ) וכתב לי הגאון הרב חיים ברכיה ליברמן שליט"א שלכאורה כוונת האבן עזרא שאין רשות לרפא חולי פנימי הוא, כמו שכתב הכרתי ופילתי (סימן קסח ס"ק ה) וז"ל: "בכל מחקרים ורופאים אין בהם דבר ברור אשר יאמר עליו, כי הוא זה ברור בלי ספק, רק לפי שכלם ומראה עין ישפטו, ולכך אמרו חז"ל טוב שברופאים לגיהנום. אף נאמר בתורה 'ורפא ירפא' מלמד שנתנה רשות לרופא, אבל התורה דיברה ממכות חוץ, בשבר יד או פצע וחרבורה, שזה מחוש שהרופא יורד עד תכליתו, ובזה כמעט מופת חותך כמופת הנדסה, משא"כ בחולי באברים פנימיים שאין עין רופא שולט בו, בזה ידונו כפי שכלם וכמדומה, וספק שקול וכדומה, עד כי רבים חללים הפילו ועצומים כל הרוגיה, כי לדברים כאלה צריך ישוב הדעת ומתון, וכהנה תנאים רבים, לבל ישגה ח"ו, ונפש הוא חובל", עכ"ל. ולכן כתב האבן עזרא שאין רשות לרופא לרפאות בדברים פנימיים, כיון שכל מה שעושה הוא רק בדרך אפשר, וכלשון האבני נזר 'שהם מועדים לקלקל', כיון שהם יכולים גם לעשות לחולה יותר גרוע ח"ו.

וכמו"כ מבואר במור וקציעה (סימן שכח), שכל מה שכופים את החולה לקחת תרופות, הוא דווקא כשרוצה

האמיתית היא ע"פ בקשת רחמים, דמשימא יש לו רפואה כמ"ש 'מחצתי ואני ארפא', אלא שאין האדם זוכה לכך אלא צריך לעשות רפואה על פי טבע העולם, והוא יתברך הסכים על זה ונתן הרפואה ע"י טבע הרפואות, וזהו נתינת רשות של הקדוש ב"ה, וכיון שכבר בא האדם לידי כך יש חיוב על הרופא לעשות רפואתו".

עוד מדברי ה"ז: זהו הביאור בדברי אביי בברכות, שאין ההתעסקות ברפואה מנהג בעלמא, אלא שכיון שלפי מיעוט דרגתינו אנו נצרכים לכך, הוה מצווה וחיוב **כג** [ממשיך ה"ז:] "וזה מבואר בגמרא בברכות (ס.)

דאמר רב אחא הנכנס להקיז דם אומר יהי רצון מלפניך שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני כי אל רופא נאמן אתה ורפואתך אמת לפי שאין דרכן של בני אדם לרפואות, פירש"י כלומר לא היה להם לעסוק ברפואות אלא לבקש רחמים, אמר אביי לא לימא אינש הכי דתנא דבי רבי ישמעאל 'ורפא ירפא' מכאן שניתנה רשות לרופא לרפא.

ונראה פירוש הגמרא בדרך הזה, דרב אחא הצריך לומר האי לישנא 'שכן אין דרכן של בני אדם' בנוסח התפילה שאומר המקיז דם, דהיינו שהוא מתנצל למה מבקש רפואה על ידי ההקזה שהוא לפי הטבע, אף שאינו מן הראוי לעשות כן אלא לבקש רחמים להנצל ע"י רחמים של מעלה, מ"מ מאחר שכבר נהגו לעשות רפואה ע"י הטבע גם אני עושה כן, ועל כל פנים אני מודה שהכל בא על ידך כי אל רופא נאמן אתה. ועל זה חולק אביי דלא לימא שכן נהגו, דגם התורה הסכימה על זה שיהא רפואה ע"פ הטבע, כי ירדה תורה לסוף דעת האדם

ומשום שיטת האבן עזרא הנ"ל, ואמנם מה שצירף האבני נזר את שיטת הרמב"ן צ"ע. ונמצאינו למדים שגם האבני נזר, סובר שאין לעשות לפנים משורת הדין נגד התורה שאומרת 'וחי בהם', ולכן חולה חייב לאכול ביוה"כ ואסור להחמיר על עצמו, וכל מה שהתיר הוא רק כשמדובר על תרופות וניתוחים שרואים שהרופאים מיועדים לקלקל (כפי מה שהיה בזמנם).

ולפי"ז בימינו, שמטפלים הרופאים במחלות פנימיות מידיעה גמורה, אין שום רשות לכו"ע להחמיר ולא להתרפאות

כא אבל בימינו שחכמת הרפואה השתפרה מאוד ב"ה, וגם בחולי באברים הפנימיים יכולים הרופאים לראות בבירור מהי הדרך לרפואת, לכן לכל הדעות חובה גמורה להתרפאות, כיון שאין אדם רשאי לומר שהוא צדיק גמור שסומך על הנס, ע"כ ממה שכתב לי הרב ליברמן. וכן מבואר בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל (נשמת אברהם ח"ד סימן רלח), שחייבים לציית בקול הרופאים, בתנאי שהטיפול הוא מקובל בין הרופאים, וכך כתב בצ"א (חלק ה - רמת רחל סימן כ, חלק יא סימן מא).

כתב ה"ז: הקב"ה נתן רשות לעסוק ברפואות טבעיות, וממילא חיוב לעשות כן

כב ואכן הגמרא בב"ק הנ"ל, נפסקה בשולחן ערוך (יורה דעה סימן שלו סעיף א), וז"ל: "נתנה התורה רשות לרופא לרפואת, ומצוה היא".

וכתב ה"ז (שם): "נתנה תורה רשות כו' ומצוה היא כו' - קשה, כיון דבאמת מצוה היא, למה קרי לה תחילה רשות. ונראה דהכי הוא כוונת העניין הזה, דרפואה

האיש הרופא. והוא אמרו באסא (דבה"י ב, טז) 'גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים'. ומי שהשיגו החולי אינו סומך על הנס שלא לשאול ברופאים ולהתעסק בדברים המועילים, בין בדברים הטבעיים בין בסגולות. והוא אמרו 'ורפא ירפא' ואמרו ז"ל מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות. ואמרם 'נתנה רשות', לומר שאין זה היפך מה שהזהירה התורה בהשגחה. ובגדר זה נכנסו כל דרכי הרפואות אפילו מה שמועיל בסגולה מן הסגולות בין בעצמים בין בדיבורים... ולא עוד, אלא שאסור להיכנס בעניני הסכנות ולבטוח על הנס והוא אמרם שקיר נטוי מזכיר עוון. ואמרו כל הסומך על הנס אין עושין לו נס".

עוד כתב הרשב"א: גם החסידים, אסור להם לסמוך על הנס

כה) [ממשיך הרשב"א:] "ומותר לבטוח באדם, והוא שלא יסור ליבו מן השם. ואמרו: 'ארור הגבר אשר יבטח באדם ומה' יסור ליבו'. אך לבטוח בשם, ושיעשה לו תשועה ע"י האיש הפלוני מותר ומצוה. וזה כולל כל עסקי בני האדם במלאכתם, זולתי האנשים השלמים ושזכויותיהם מרובות. כמעשה דרבי חנינא בן דוסא עם הערוד, שאמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד, ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא... ואפילו החסיד שבחסידים, אין להם רשות לעשות במלאכתן דרך הבטחון, רק כדרכו של עולם [א.ה. לכאורה כוונתו, שבזמנינו אין מי שבדרגה של רבי חנינא בן דוסא, ודלא כרמב"ן והגר"א דלעיל]. שלא יאמר אדליק נרי במים או בין ואסמוך על הנס... ואין זה ממייעוט הבטחון, דאדרבה אסור להישען על הנס. ואפילו במקום הדברים

שלא יהיה זכאי כל כך שתבוא רפואתו ע"י נס מן השמים. ועל כן אין שייך לומר דהאי קרא דרפא ירפא קמ"ל מצוה, דאילו האדם זכאי אינו צריך לכך ואדרבה היה צריך דוקא רפואה ע"י שמים, אלא דלפי דרכו של אדם רשות הוא לו, וע"כ הוה האידנא חיוב בדבר ומצוה היא כיון דלפי מעשה האדם חיותו תלוי בכך, כן נ"ל נכון. ועיין ברמב"ן (פרשת בחקותי) האריך בעניין זה של רפואות ומדבריו משמע בפירוש ורפא ירפא כמ"ש", עכ"ל הט"ז.

דעת הרשב"א: מותר להתעסק ברפואות, ובלבד שידע האדם שאמיתת הרפואה מהקב"ה

כד) וכמו כן עיין בדברי הרשב"א בתשובותיו (חלק א סימן תיג) שגם הוא כתב שחייבים לפנות לרופאים אולם צריכים לזכור שהכל מהקב"ה וישים בטחוננו בו, וז"ל: "...ואולם הבטחון נחלק לעניינים לפי הזמנים ולפי האנשים. ודרך כלל לעולם נבטח כי נלך בטח בלכתנו בדרכי התורה השלמה. והיא המצלת מן המקרים והסבות הנסתרות, כאמרו (משלי ו, כב) 'בשכבך תשמור עליך'. וזה כולל פרשת והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי, ופרשת אם בחקותי תלכו. וצדקה תציל ממות שלא מדעת בנס נסתר, כמעשה בתו של רבי עקיבא, ומעשה דשמואל ואבלט כמוזכר בשילהי שבת (קנו:).

ואם חל המקרה כחליים, מותר להתעסק ברפואות, ובלבד שיהא ליבו לשמים וידע שאמיתת הרפואה ממנו וידרשנו. ולא שיכוין שהכל תלוי בסם הפלוני וברפואת

ית"ש, ולכן ע"י תפילה זו ישים בטחונו בו, ויבקש ממנו שתהיה לו לרפואה". וכתב בשער הציון (ס"ק ח): "מגן אברהם, וכן סתם החיי אדם, ומסתברא כונתם, דבכל דבר שהאדם עושה צריך לבקש מה' שיהיה לתועלת", ואילו באכילה ושתייה לא מצינו שצריך להתפלל יה"ר שאשבע מהאוכל וכו' הרי לנו, שברפואות מבקשים בקשה מיוחדת, ואינם כמאכל! ונראה לומר דאכן לרמב"ם אין תפילה זו לפני לקיחת תרופה, שהרי בגמרא נאמר דין זה רק על מי שהולך להקיז דם (ברכות ס.), ובזה מודה הרמב"ם שלא דמי לאכילה. אבל להלכה נפסק שכן צריך להתפלל זאת לפני לקיחת תרופה (במשנ"ב בשם האחרונים הנ"ל, וצ"ע מהי דעת השו"ע בזה), והרי לא ראינו שאדם יתפלל שהאוכל ישביע אותו, אלא בהכרח שיש הבדל גדול בין אכילה לרפואה. ואמנם מצינו בהמשך הגמ' הנ"ל (ס:), שיש תפילה בתוך ברכת המפיל "יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשכיבני לשלום", ומשמע שכן יש תפילה גם על דבר שבטבע העולם.

כתב בעל מכתב מאליהו: כל אדם צריך להתנהג בהשתדלות הטבעית כפי דרגתו

כח ע"ע במכתב מאליהו (ח"ג עמוד 173-172), שכתב: "המדרגה העליונה היא, שמבחין האדם בכל מקריו ובכל אשר סובב אותו את הנהגת השי"ת הישירה שאינה תלויה בסיבות. והוא יפנה בכל אשר הוא צריך רק אל השי"ת, כי הוא המקור לכל. במדרגה זו, אם יחלה האדם ילך אל הנביא לדרוש לסיבה הרוחנית של מחלתו, לידע מה השי"ת שואל מעמו כדי לתקן את אשר עוות. אם ילך אדם זה אל הרופא להתרפא ברפואה טבעית, בזה

שנודעו לחכמים בסגולה, שצריך להישמר ואין העיון הטבעי משיג".

עוד כתב הרשב"א: מה שגנזו את ספר הרפואות של שלמה, הוא מפני שסמכו עליו ולא דרשו את ה', ודלא כהרמב"ם

כו [ממשיך הרשב"א:] "הנה שנכנסו בכלל ההיתר הזה, כל שאמרוהו שיש בו משום רפואה, בין בסגולת העצם בין בסגולת הדיבור והפעולות... ומה שגנזו חזקיה ויהודו לו [א.ה לספר הרפואות שעשה שלמה] אינו משום שהיה בו דרכי האמורי, אלא שהחכם בחכמתו עשה ספרו בעניינים המועילים הרבה בטבעים הנגלים בין בטבעים המסוגלים, עד שהיו העולם סומכים עליהם בחליים, ובחליים לא היו דורשים את השם על כן גנזוהו ויהודו לו. וכעניין שכתוב (ד"ה ב, טז) 'גם בחליו לא דרש אלהים כי ברופאים', על כן גנזוהו...". עכ"ל הרשב"א.

מבואר ברשב"א שהסיבה שחזקיהו גנז את ספר הרפואות היא, כיון ששמו כל בטחונם ברפואות, וכדעת רש"י, ודלא כרמב"ם שהובא בתחילת הסימן.

מכך שאדם צריך להתפלל לפני שלוקח רפואה, שהרפואה תרפאהו, מוכח דלא כפירוש הרמב"ם, ורפואה אינה כמזון

כז ועוד נראה לענ"ד להביא ראיה דיש חילוק בין רפואה למזון, דהנה בלקיחת תרופות, נפסק בשו"ע (אורח חיים סימן רל, סעיף ד): "הנכנס להקיז דם, אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה כי רופא חיים אתה". וביאר המשנה ברורה (שם בס"ק ו): "וה"ה בכל מידי דרפואה יאמר זה, ולא יחשוב שתהיה איזה דבר לו רפואה, אלא ע"י הבורא

הטבעית היא תוצאה מזה. לכל חטא וחטא בהתאם להשפעה הרוחנית המיוחדת לו יש השפעה על אבר מיוחד ועל תופעה של מחלה מיוחדת... כדי שיוכל האדם להכיר ולדעת איזה חטא גרם למחלה מסויימת, צריך לעלות למדרגה רמה בקדושה ורוח הקודש. משום כך, בזמן הבית הראשון היו כל ישראל הקדושים דורשים מנביאי ה' הדרכה מתאימה לכל צרה הבאה עליהם... "עכ"ל המכתב מאליהו.

מצינו שהגר"א גער באחיו על שדרש ברופאים

כט) ועיין עוד בספר הצדיק רבי זונדל מסלנט (דף קטו) שמביא בשם ר"ג משידאווע שהתלווה לגר"א כשהלך לבקר את אחיו החולה ר' ישכר דוב והיו שם שני רופאים המטפלים בו. שאל הגר"א מה לך ולרופאים? הרי ה' רופא חולים! ואחד מן הרופאים העומדים שם התלונן, וכי לחינם ברא ה' רופאים ורפואות?! ענה הגר"א על אתר, וכי לחינם ברא ה' חזירים? אלא שהם מיועדים לערלים ולגויים, הוא הדין לגבי הרופאים שהם מיועדים לגויים, ואילו לישראל ה' רופא חולים ובורא רפואות.

והובא המעשה בהערות הגר"מ שטרנבוך על ספר 'מעשה רב החדש' (עמוד ריט הערה ט), וז"ל: "ורבינו הגר"א מעולם לא דרש ברופאים וביטחוננו בה' תמיד". וע"ע בספר 'בד קודש' (פרשת בשלח עמוד רכג), שכתב: "וכן ראינו בעינינו אצל מרן בעל הקה"י שלא נתרצה לדרוש ברופאים".

וע"ע בספר 'דוגמאות מחיי אבי' (מרבי לייב בנו של החפץ חיים), שלא רק על על עצמו לא דרש ברופאים, אלא אף על ילדיו.

פונה ליבו מהשי"ת, שכן מעשהו מורה כאילו אפשר ח"ו לעקוף את רצון ה' ולהתרפא בלי לתקן את השורש הפנימי שגרם למחלה - את אשר חיסר ועיוות בעבודת ה'. אם כן בודאי חוטא הוא. זו היתה טענת הנביא על אסא: 'גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים'... ועליהם כתב הרמב"ן: 'מה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם'... במדרגה תחתונה מבחין האדם בסיבות טבעיות. לכן אף שהשי"ת מסתיר את הנהגתו ממנו ומנהיגו באמצעות סיבות טבעיות, כדברי הרמב"ן 'וה' הניחם למקרה הטבע', אדם זה, אף שבודאי מוטל עליו להתפלל אל השי"ת לרפואתו, צריך להשתמש ברפואות טבעיות, ולהודות להשי"ת על שהמציא לו רפואה לחליו, ומתוך זה להכיר את הנהגת השי"ת וחסדיו עמו וללמוד להטיב את דרכיו... וכן כתב בסוף דבריו שחייבה תורה את המזיק לשלם שכר הרופא 'כי התורה לא תסמוך דיניה על הניסים'. אדם שנמצא במדרגה זו ובכל זאת מונע את עצמו מרפואה משום שחושש להשתמש באמצעים טבעיים, עליו כותב הרמב"ם שזו איוולת ודעתו קלה ומשובשת, כי הכלל הוא שעבודת האדם צריכה להיות לפי מדרגתו... בזמן שהיה עם ישראל במדרגת ניסים גלויים, מדרגת השגה בהירה ושלמה בדרכי השי"ת, היתה הרפואה בדרך הבחינה הרוחנית. כשבאו על האדם נגעים, פרי חטא לשון הרע, לא פנה אל הרופא אלא אל הכהן... מטרת ההסגר שיתבודד ויפשפש במעשיו לחזור בתשובה... הרואה במבט הטבעי תולה את התפשטות המחלה בהתפשטות החיידקים. אולם מצד המבט הרוחני, התפשטות המחלה מורה שטומאת החטא מתרבה בו, כי החטא הוא הסיבה לנגעים ולכל המחלות, והתופעה

כתב החכמת אדם: כיון שידע ה', שאין כולם בדרגת
הדבקות בו, נתן אפשרות ורשות להתרפאות בדרך
הטבע

ל) ונסיים בדברי החכמת אדם שער השמחה (כלל
קנא), שכתב: "אילו לא נתנה התורה רשות לרפאות
כדכתיב (שמות כא, יט) 'ורפא ירפא' היה אסור לנו
להתרפאות, שהרי ההולך בדרכי התורה לא יגיע לו שום
מקרה מומקרי הזמן משינוי אוירים, ולא על ידי מאכלים,
כדכתיב (שם כג, כה) 'ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את
לחמך ואת מימך' - רצה לומר שתהיה בהם הברכה,
ולא שום דבר רע המזיק, 'והסירותי מחלה מקרבך' -
רצה לומר, משינוי אוירים (ר' אברהם בן עזרא בפרשת
משפטים שמות כג, כה). וכתב (תהלים לג, יח) 'עין ה'
אל יראיו', שהוא ברחמיו משגיח תמיד עליהם,
והמושגח ממנו יתברך ודאי שאין מגיע לו שום נזק, וזהו
שאמרו אין מזל לישראל, רצה לומר שאין מונהגים על
פי מזל, אלא על ידו יתברך. אך כשאדם אינו מתנהג
ומודבק בו יתברך, אזי נשאר תחת המזל, וזהו שאמרו
מאן דנולד במזל פלוני וכו', היינו שהמזל מראה שיהיה
כך, אבל ביד האדם לשנות המזל. והקדוש ברוך הוא
יודע מחשבות אדם, כי לא יהיו תחת סוג זה מ'עין ה' אל
יראיו', וברא בעולמו עשבים ואילנות וכיוצא בהם,
שיהיה בהם הטבע להתרפאות בהם, ונתן לנו רשות
להתרפאות בהם להועיל על פי טבעו, עכ"ל.

דינים העולים:

- א. חולה חייב לפנות לרופא לרפאותו, ומוטל על החולה והקרובים לחזור אחר רופא מובהק (סעיף ב).
- ב. דעת הרמב"ן, שמי שהוא חסיד גדול, יכול גם להימנע מרפואות ולבטוח רק בה', אולם הפוסקים כתבו, שאין רשות לאדם להחזיק את עצמו בחסידות כזו (סעיף ט-י, יב).
- ג. חובת ההשתדלות ברפואה הוא דבר שצריך לפלס מאוד, ואינה דומה בכל אדם (סעיף ח).
- ד. אם החולה אינו רוצה לקבל תרופות שבוודאי מועילין לו, כופין אותו לקבל, אולם אם נמנע בגלל שאינו מחזיקו כרפואה בדוקה, אין כופין אותו (סעיף כ).
- ה. חולה שאינו רוצה לאכול מאכלות אסורות שצריך לרפואתו, דעת האבני נזר, שכיון שנראה בחוש שהרופאים מועדין לקלקל, יכול לסמוך על שיטות הסוברים, שאין לרופא לרפאות מחלות פנימיות, ואפילו אם אינם מאכלות אסורות, מותר לו לימנע מזה (ס"ק טו-יח). אולם דעת הפוסקים היא, שאם הרפואות הם רפואות בדוקות ומנוסות אסור לו לימנע מזה, ומסתברא דהאידינא גם האבני נזר יאסור להמנע מרפואות (סעיף כ-כא).
- ו. חולה שאינו רוצה לאכול ביוה"כ, ויש חשש שיבוא לידי ספק סכנה, מכריחין אותו (סעיף יט).
- ז. ברפואות שהם מסופקות אם מועילות ויכול גם לקלקל אשרי מי שסומך על הקב"ה ואינו נוטלם (סעיף כ), ואמנם בזמנינו כמעט ואין זה מצוי, כי בקיאים היטב (סעיף כא).
- ח. הנכנס להקזיז דם, וכן קודם שעושה או אוכל או שותה איזה דבר לרפואה, יתפלל קודם תפלה קצרה ויאמר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, שיהיה עסק זה לי לרפואה, כי רופא חנם אתה' (סעיף כז).